IV.

Manastirea Putnei.

Analele Moldovei, redactate de calugari din manastirea Putna, cari legau insemnarile lor de acelea facute mai de mult in Bistrita lui Alexandru-cel-Bun, marturisesc ca zidirea lacasului lor s’a inceput la 4 Iunie, - dupa alte versiuni: 10 sau 20 Iulie – 1466. Se lucra multa vreme la dansa si numai dupa biruinta asupra Tatarilor, la 3 Septembre 1469, se facu sfintirea, fiind de fata intreg clerul moldovenesc. La 1471, Stefan, care obisnuia deci sa petreaca si in casele domnesti de la Putna, dateaza de aici o danie catre Pobrata.

Cladirea sfanta a Putnei e astazi foarte mult schimbata, afara de o ultima reparatie care i-a dat un lustru de noutate cel putin jignitor. In veacul al XVIII-lea a dres-o Mitropolitul Iacov, dupa ce in al XVII-lea ea fusese prefacuta adaugindu-i-se acel ciubuc, acel colac impleticit care numai in aceasta epoca impodobeste liniile bisericilor moldovenesti; cele trei mari feresti gotice ornate ale pridvorului ne trimet la epoca lui Petru Rares si a lui Alexandru Lapusneanu, cari vor fi avut si ei de lucru aici, la locul de ingropare al lui Stefan, tatal unuia si bunicul celuilalt.

In forma ei de la inceput insa, manastirea trebuie sa se fi infatisat mai mica si mult mai simpla, - fiind si cea dintaiu incercare a lui Stefan, ca ziditor de asemenea lacasuri. Un pridvor ingust, in care se intra, nu prin paretele din fata, ci prin cel din dreapta, strabatut de o usa joasa avand cadru gotic de linii care se taie intre ele in unghiuri drepte la capete, iar la mijloc se apropie unele de altele prin salturi in zigzag, printr’un sir de mici arcuiri. Usa gotica mai mare, cu linii care se incoarda pentru a se atinge sus, intr’o intalnire de ogiva rupta. Tinda a femeilor, umbroasa, in care abia se descopar chipurile de sfinti, zugraviti in colori intunecate, de albastru si vanat mai ales. Un naos mai larg, avand la dreapta si la stanga strane. Un altar incheind crucea pe care o alcatuieste intreaga zidire. Pe afara ferestuici in acelasi stil ca si usa de intrare. Contraforturi, razimatori de piatra cioplita, sprijina zidurile, facute din caramida aparenta, une ori smaltuita verde si galben, care alterneaza cu piatra, sapate de firide ce se intind de obiceiu intr’o singura desfasurare de la temelia de piatra pana supt stresina de sindila ridicata sus si aplecata pentru scurgerea usoara a ploilor dese prin aceste vai de Carpati. Discuri de smalt, cu stema terii, cu zmei incununati, cu ostasi, cu alte chipuri ce nu se pot deslusi, se infig la intalnirea arcelor, la linia de supt coperis, precum si pe turnul unic, suptire, care se ridica pe o dibace potriveala arhitectonica, special moldoveneasca, de-asupra naosului. Un puternic turn de clopotnita, rasarit din mijlocul zidului de imprejmuire, are aceleasi podoabe de piatra sapata si discuri colorate, galbene, brune, albastre, verzi. “Maistori” din Ardeal, Sasi, din scoala celor cari lucrasera biserica lui Ioan Hunyadi la Santimre ori biserica de la Feleac, langa Cluj, in epoca lui Matias Corvinul, dadusera Moldovei aceasta noua podoaba de arta.

Putna avu in fruntea ei, de la inceput, un egumen ieromonah, un “popa”, caruia i se da de obiceiu titlul de “arhimandrit”, - “arhimandriti” se numesc apoi, in 1470, si

egumenii de Bistrita si Neamt, - care nu se mai intalneste la noi pana in acesti ani. Arhimandritul Ioasaf, pe urma Paisie cel scurt, Spriridon si Siluan pastoresc astfel asupra calugarilor si preotilor din satele ce sant inchinate manastirii, - luand “dajdea” pentru “prescuri”, “lumanari”, “graunte”, “hartie”, ingrijindu-se de buna starea in toate privintile a bisericilor si avand si judecarea pacatelor duhovnicesti, pentru care se lua gloaba. Se poate ca, macar supt Stefan insusi, acest arhimandrit sa nu fi fost supus poruncilor Vladicai, fiind el insusi, ca si egumenul Tismenei oltene, un fel de Vladica.

Si mai departe calugarii caligrafi lucrara in manastirea Neamtului, dar odata cu intemeierea Putnei sarcina scrierii letopisetului Domniei si al terii trecu de la Bistrita mai veche la noua manastire domneasca. Astfel, intr-un stil mai larg, ici si colo cu oarecare avant, se puse pe hartie povestea ispravilor lui Stefan intemeietorul. S’ar parea ca Putna a dat Moldovei, in Domnia lui Bogdan-Voda Orbul, cand acuma Stefan se odihnia supt lespezile bisericii sale, un Mitropolit, pe David, care muri la 1-iu April 1509, dar e vorba, cred, de un Vladica strain, poate muntean.